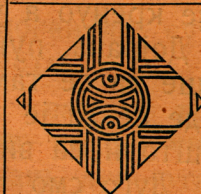

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2—. ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА --- СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. ---

1389.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1912./3.

Из мога белажника

— Успомене на Кара-Сули и Килиндир —

Од Милеве Тодоровићеве учитељице и болничарке

Санитетском возу, који стиже у Битољ онда кад Бугари учинише препад на Криволак и Ђевђелију, нареди 20. Јуна наша врховна команда да иде у Солун где ће да се стави на расположење грчкој врховној команди за пренос њених рањеника са њеног ратишта. И судра дан, 21. јуна, већ смо били у Солуну.

24. јуна, после повратка са Кукуша, стиже наредба њихове дирекције да ће воз да се креће у три сата по подне. У заказано време пођосмо.

При изласку из станице видесмо да се правац кретања мења. Ишли смо до сад пругом Солун-Дедеагач а данас скопљанском пругом. Нико није тачно знао на коју ћемо страну, све је било увијено у неку тајанственост. Говорило се о некој бугарској комитској чети, са којом су се грчки матрози сукобили, о бугарској војсци која се са Струмице и Дојрана разбегла на све стране.

Сви смо имали једну жељу, од које смо ипак стрепели: да нас упуте некуд близу ратишта одакле би смо могли да посматрамо борбу. Али нас брзо жеља напусти кад угледасмо оне ужасе и страхоте које рат за собом оставља. Паљевине на све стране где се борба водила. Ваздух пун дима и смрада. Горе села, њиве и ливаде.

У огромном пламену, који је обухватао поља са непожњеним житом, назиремо сенке људи који ашовима бацају земљу у пламен не би ли од њега отргли бар толико колико је потребно да првих дана не остану без хлеба.

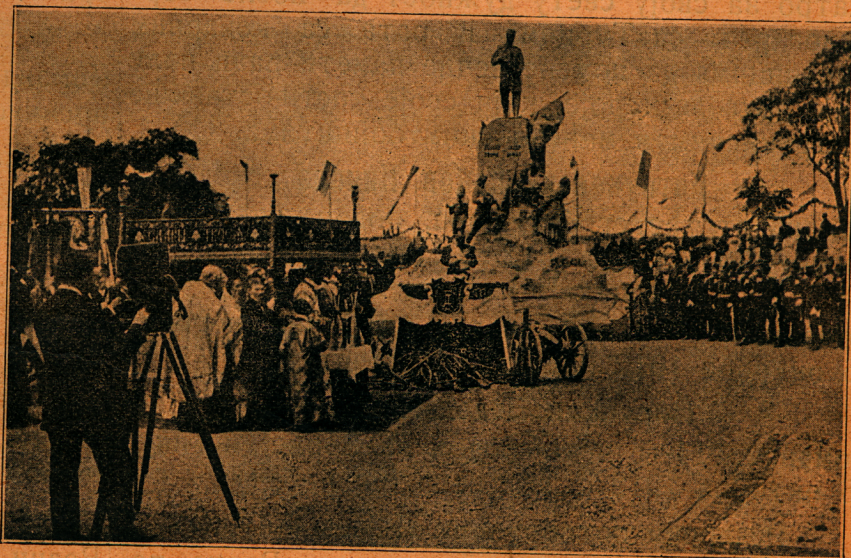
Колико очајања мора бити код оних бедника испред чијих очију сагорева оно што условљава живот; ОНО

чему су жртвовали сво време и сву снагу своју; у шта су полагали велике наде. Али и тај последњи напор њихове снаге остаје безуспешан јер ватра је бивала све јача и жешћа. На местима где су били дугачки редови крстина остадоше црне гомиле згаришта...

*

У шест сати стигосмо у Кара-Сули. Ту се сетосмо са возом који је из Ђевђелије носио наше рањенике, наше трећаке, који оставише много мртвих и рањених на бојноме пољу али опет задивише Бугаре својим јунаштвом и пожртвовањем.

Ту се нађосмо са г. др. Булијем који је био за неко време бугарски заробљеник у Ђевђелији, кога су „браћа“ Бугари, које је он на Једрену лечио, опљачкали те је морао у Солун да се снабде разним потребама. Од њега и наших рањеника дознадосмо све подробно о упаду Бугара у Ђевђелију. Још се ни један воз

Славље у Београду:

Свечана посвета и откриће споменика великом војду Карађорђу 11. авг. 1913.

није кренуо а у станицу уђе трећи воз из Дојрана, пун грчких рањеника. Рекоше да се тамо води очајна борба. Чуде се да је наш воз тамо упућен пошто нема више од 20 рањеника.

Дуго смо ту чекали не знајући хоћемо ли да путујемо или не. Доцније чусмо да је машиновођа отказао да те ноћи вози ка Дојрану. Има пуну кућу деце коју не жели да остави бес хранитеља. После тога нам саопштише да ћемо ту остати целу ноћ.

На станици је било много војске. Све је било на ногама целу ноћ. Свак је држао пушку спремљену да је одмах, ако устреба, употреби. Зазирало се од шушња. Расули се матрози на све стране, па, ипак, нико није био сигуран да ће осванути жив. У такој атмосфери ни ноћ није могла на миру да се проведе.

Сутра дан то исто. Да ли је пруга била сигурна или не, то нико није знао. Телефона није било, телеграф несигуран. (Свршиће се).

Погибија једног бугарског пука

— Шта казује један бугарски посмртни оглас. —

(Из „Мира“).

Официри, подофицири и војници бугарског осмог пешадиског пука Кнегиње Марије Лујизе штампали су у софиском „Миру“ посмртан оглас ради помена својих другова на тога пука, који своје кости оставише на тракиским и македонским бојиштама, „у рату са Турцима и у рату коварним са везницима.“

Ево тога посмртног огласа:

„Осим похотен Приморски на Нејној царско височество књагиња Марија Лујиза полк сматро за своју свету дужност да после свршеног рата са Турцима и рата са коварним савезницима да помене вечне памети ради пале своје другове-хероје, који своје кости оставише на тракиским и македонским бојиштима.

Потпуковник Попов Никола

Командант трећег батаљона, родом на Граца, погинуо 16. октобра 1912. год. код села Караагача;

Поручник Чехларов Христо

Командир 16-те чете, родом из Варне погинуо 16 октобра 1912 код села Кара-агача;

Поручник Недев Николај

Командир 14-те чете, родом на Варне, погинуо 16 октобра 1912 г. код села Кара-агача;

Резервни потпоручник Пејчев Антон

Ађутант другог батаљона, родом из Варке, погинуо 16 октобра 1912 г. код села Кара-агача;

Свечан долазак VII. пука у Београд 15. авг. 1913.

Резервни потпоручник Мандаџијев Јанко
Водни командир прве чете, на Горње Оревице,
погинуо 17 октобра 1912 г. код села Кара-агача;

Резервни потпоручник Ганчев Ганчо Петров
Водни командир прве чете, из Балчика, погинуо
16 октобра 1912 г. код села Кара-агача.

Резервни Потпоручник Поков Коста
Водни командир 16-те чете, из Шумена, поги-
нуо 16 октобра 1912 године, код села Кара-агача.

Резервни потпоручник Думбев Васил
Водни командир прве чете, из Балчика, погинуо
19 октобра 1912 год. код села Чонгаре;

Резервни потпоручник Тонев Петр Петров
Водни командир у седмој чети, из Варне, поги-
нуо 16 октобра 1912 год. код села Кара-агача;

Резервни потпоручник Ноев Иван Георгијев
Водни командир у деветој чети, умро 13 новем-
бра 1912 год. у селу Бекирли;

Капетан Пенчев Иван

Командир митраљеског одељења, из Грабова,
погинуо 10 јула 1913 год у калиманској битки;

Резервни потпоручник Колев Коју Којев
Водни командир у осмој чети, из Старог Оре-
хова, погинуо 5 јула 1913 год села Калиманци;

Резервни потпоручник Мутафов Петр
Водни командир у седмој чети, из Варне, поги-
нуо 16 јула 1913 године у калиманској битци;

Резервни потпоручник Пајчев Бојан
Водни командир у осмој чети из села Здравец,
погинуо 10 јула 1913 године код села Злетова;

Резервни потпоручник Петров Христо Станков
Водни командир у осмој чети, из села Еркени,
погинуо 10 јула 1913. год. у калиманској битки;

Санитетски мајор др. Зографски Атанас
Главни пуковски лекар, из Савлијева, умро 19
јула 1913 године, у Црвеном Селу;

Резервни потпоручник Дуков Никола Жечев
Водни командир у петој чети, из села Шабла,
умро од ране 10 новембра 1912 године, у Варни!

Резервни потпоручник Ковачев Бојан Тенев
Водни командир у петој чети, из Осман Пазара,
погинуо 20 јуна 1913 године код села Злотава.

ИЗ СРПСКОГ ПОХОДА НА АРНАУТЕ.

Ток борбе код Маврова.

(Од једног очевидца.)

Да би се спречили арнаутски упади на правцу *Жеровница—Маврово—Гостивар*, упућене су 9. септембра две чете 20. пешачког пука, које су дотле гарнизоновале у Гостивару и Тетову. Ове две чете, које због рђавих позиција, а које због надмоћности Арнаута, морале су се повући без отпора на положај *Влаинци* (Вододелница реке Радике и Вардара).

Ради појачања ових двеју чета и да би се још боље спречило надирање Арнаута, 9. септембра у вече послате су још две чете 20. пешачког пука из Скопља, са мајором *Здравковићем* на челу, који је са четата стигао на положаје 11. септембра у 5 сати у вече. Мајор *Здравковић* је одмах узео команду и нађ осталим четата, којих је било још три и међу којима је била и једна чета 19. пешад. пука из *Дебра*.

Свих ових пет чета отпочело је са Арнаутима борбу, која је трајала све до мрака, када је борба морала бити прекинута. Мало ниже од ових положаја била је једна батерија од 4 топа, која је избацила свега 3—4 метка, пошто је ноћ прекинула борбу. Арнаути су ту ноћ у главном задржали исте положаје и целу ноћ су халакали и пуцали. Преко ноћи се наше чете врло добро утврде, не одзивајући се на арнаутско пуцање у ваздух.

12. септембра изјутра око 5 часова, Арнаути свом силином навале на наше десно крило и не само да су задржани у надирању, него су натерани у дивље бегство. На десном крилу командовао је капетан *Миљковић*, који је увек био пред својом четом и претходио примером. По наредби коју је добио, имао је да се застави на заузетим положајима и да пушчаном ватром даље гони непријатеља. Да је капетан *Миљковић* имао наређење да настави надирање, ствар би брже била решена, јер је друга чета, која је имала да им пресеке пут и да опколи Арнауте, до-

77 подофицира и 1121 војник погинули су и умрли од рана и болести.

Ми се клањамо пред вашим хладним гробовима, браћо и незаборављени начин мили другови. Ви сте сјајно платили ваш дуг отаџбини давши пример самопожртвовања и херојске Смрти.

Покој вашем праху. Бог да вас прости!

Официри, подофицири и војници Осмог пука“.

шавши под јаку арнаутску ватру, морала да се повуче. Арнаути то охрани, и они алакну напред свом снагом опет на десно крило.

Отвори се жестока борба. Наши нису хтели да се макну. Арнаути су бесно надирали. Тукло се кундацима и ножевима, ашовима. У тој борби буде тешко рањен капетан *Миљковић*, и војници видеви то, почну повлачење.

Али их у повлачењу, после непуних 300 метара, заустави мајор *Здравковић*, који је тога тренутка наишао. Он их изнова поведе на јуриш и нагло заустави Арнауте у продирању. У то време Арнаутима стигну појачања и да не би наша батерија дошла у опасност, мајор нареди повлачење на згодан положај, на коме су се наше трупе држале до доласка дванаестог пука.

У овој борби 12. септ. из тога батаљона 20. пука погинуло је 4, а рањено 25 војника. Арнаути су пак код једне карауле, око које се водила најжешћа борба, оставили преко 30 лешева, ма да су многе своје жртве односили собом.

Тако је било 12. о. м.

Славље у Београду:
Краљ Петар пред војском и народом одликује престолонаследника
златном медаљом за храброст

14. септембра био је наређен напад 12. пука и бат. 20 пука. Напад је извршен око 10 часова свом силином, и Арнаути се после кратког отпора дадоше у у *дивље бегство*. Наше су трупе заузеле најглавније положаје. Наступање се наставило до ноћи.

Уз пут, где год је наша војска пролазила, наилазила је на поплаћена и опљачкана села. По селима су наши војници наилазили на *мртве Арнауше, побијене сикиром или ножем, што значи да се међу собом сами убијали*. Арнаути су потпуно уништили села Леуново и Никифорово, а опљачкали Маврове Ханове и Маврово.

Арнаути су ту ноћ одступили ка Жеровници, долином реке.

15. септембра наша је војска продужила марш без великог отпора и дошла до линије Трница—Галичник, испред самог Маврова. Ту је 12. пешадиски пук наишао на предње делове 7. пука и заједно с њим наста-вио продирање.

16. септембра није било великих борба, заузета је Жеровница и цела долина реке Радике и истога дана дошло се у близину Дебра.

У овом сукобу Арнаути су оставили око 400 мртвих. С наше стране погинуло је 4, а рањено 9 војника. Међу рањенима су и наредници 20. пука Јован Младеновић, који се у турском рату борио као редов, а сада рањен као наредник, и Драгиша Павловић.

Наши војници су се храбро држали и показали да се умеју борити не само са уређеном редовном војском, већ и са дивљачким хордама и разбојницима у масама. Наши официри су и овога пута претходили примером и без страха излагали се највећој ватри.

Из скопљанске „*Нове Србије*“.

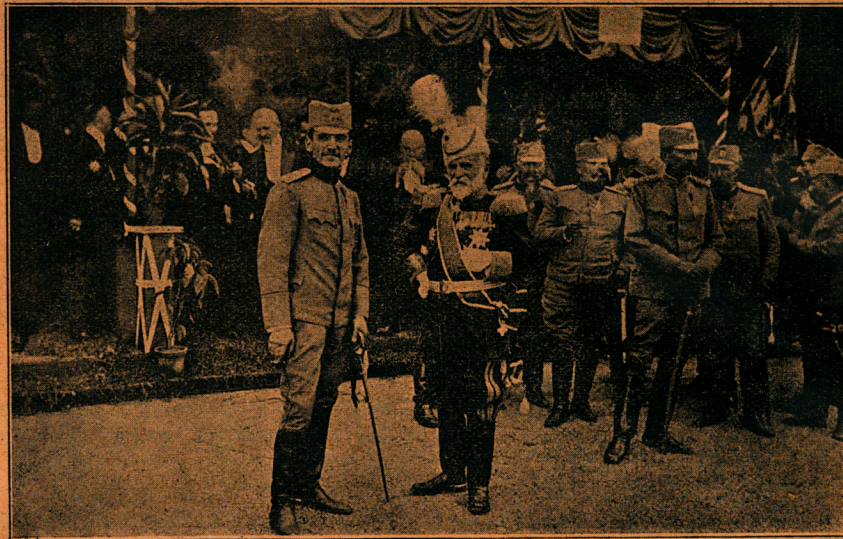
Б о ј на Рајчанском Риду

Од злетовске Реке до Рајчанског Рида
— Успеси ерпекс артиљерије.

На дан 20. јуна 1876 године, објављен је рат Турској. Тога дана ове године довршио се сјајан српски напад на Рајчански Рид, који је досад био границом између нове Србије и нове Бугарске.

С околних висова чује се брза, нервозна топовска паљба. То наша артиљерија довршава уништење разбијеног непријатеља који се не повлачи већ бежи безобзирце.

Одбивши 18. јуна мучки напад бугарске армије, предузет 17. онако остентативно и онако надмено, наша је војска на противниковим леђима ушла у његову земљу. Први задатак, који је ваљало решити, био је освојење Рајчанског Рида, који е наша војска и у рату с Турцима сама

Славље у Београду:
Престолонаследник Александар у разговору са војводом Радомиром Путником на Калимегдану

освојила, али који су Бугари на подао начин себи присвојили, протеравши отуда наше власти и нашу посаду. Да се не заотрвају односи између савезника, примљена је онда Злетовска Река за границу, и Рајчански Рид је припао Бугарима.

И на реванш се није дуго чекало. На дан 20 јуна у 11. сах. пре подне предузет је напад на Рајчански Рид, а већ у 5 часова по подне виле су се на њему заставе наших пукова.

Рајчански рид је вис, који се налази на левој обали Злетовске реке и који се благим повијарцима непошумљеним и голим, спушта у саму реку. Падине, уз које је наша пешадија имала да се пење представљају у ствари стрму равнину из физике, која је са врха могла бити у правом смислу брисана како из пушак тако из топова. Бугари су за време ових дугих дипломатских преговора и својих мирољубивих уверавања, подигли читав низ утврђења и понамештали толико препрека нашем наступању, да би мање, одлучна војска једва смела да ризикује напад на овакав град. Рајчански Рид је, збиља, град који би могао бити брањен и одбрањен много мањом, али добром војском.

Бугари су на Рајчанском Риду и даље дуж Брегалнице искупили жалосне остатке своје IV. армије, која се у ономадашњем нападу на наш стратегијски фронт бесмртно — обрукала. Специјално на Рајчанском Риду била је чувена и у мирно време слављена рилска дивизија, о којој је њен командант 18. ов. м бугарској врховној команди послао овакав извештај: „Дивизија ми је разбијена. Борим се у одступању. Молим за даља наређења.“ Рилској дивизији придато је неколико бригада добровољаца и огроман број топова, пољских и хаубица. Оволика снага, на овако јаком положају требало је доиста, да покаже мало већи отпор.

Напад је почео артиљеријском припремом за наступање пешедије. Припрема је извршена тако сложено, тако методички и тако зналачки, да данашњи дан чини част нашој артиљерији, нашим артиљеријским официрима, који су славу свога оружја из наших ранијих ратова изнели у још јачој светлости. Покушаји бугарско артиљерије да с нашим завеже дуел били су бедни и изазивали осмех код

наших пешака. Она се док није била ућуткана, морала ограничити на пуцање без ефекта, на паљбу која је једино могла да подржи бугарску пешадију која је, заплускивана таласима нашега напада, премирала од страха.

Кад је наша пешадија кренула напред, наш напад лично је на испрекидано дивљање ветра, под којим се бугарска одбрањена линија угибала док није прсла. Засипана шрапнелима под претњом непрекиднога приближавања једне пешадије, која је несумњиво готова да пође и на нож, бугарска је одабрана попустила у својим везама и у тренутку, кад су наши пукови извијали на Рајчански Рид, на њему је, сем лешева, било неколико гомила које су по свој прилици, официри како тако успели да задрже на положају.

Али и те гомиле нису биле ту да изјаве последњи отпор, да часно и до краја изврше дужност према својој Отаџбини, него да покушају једну подлу превару, која се у бугарским војним круговима без сумње, сматра као особито духовито ратно лукавство, јер иначе не би у њиховој војсци била тако распрострањена.

Бугари, на име, одржавају у овом рату једну чудновату и у цивилизованом свету осуђену праксу. Чим виде да су осуђени на пораз и да часним путем не могу доћи до победе, они на својим позицијама истичу, у знак предаје, беле заставе, или у наш логор шаљу „парламентаре“, да поведу какве било преговоре. Кад се понуда од наше стране прими или док још „преговори“ с парламентаром трају, они врше потребна померања својих трупа и спасавају на тај начин оно, што се никад спасти не би могло, или, што је још чешћи случај, оспу плотунску и сигурну ватру на наше најближе трупе, које у правилној претпоставци да имају посла с часним противником напуштају борбену готовост и прилазе своје противнику с маслиновом гранчицом у руци.

Кад је 18 ов. м бугарска офанзива почела да издаје, на нашу страну упућено је преко десет парламентарара с разним мисијама, а скоро на целом бугарском фронту лепршале су се беле заставе. Парламентари су за тренутак укочили нашу акцију, а беле заставе су, богме можда прогутале доста невиних жртава, али је одмах свима била јасна та

нова тактика, коју Бугари нису могли научити ни од Немаца ни од Јапанаца, каквима су они пре рата желели да се представе на Балкану.

На Рајчанском Риду сличне понуде нису узимале у обзир и оне трупе бугарске које су се усудиле сачекати јуриш наше пешадије, биле су просто уништене а оне, које су у дивљем бегству напуштале положај, десетковала је наша удружена пешачка и артиљеријска ватра, која и у овом тренутку појединим мецама испраћала неустрашине заточнике „једне и недељове Македоније“.

Операција против Рајчанскога Рида ће доцније кад буду објављене све њене поединости, заузећи видно место у историји овога братоубилачкога рата. Њене су битне одлике: смишљен и целисходан распоред трупа; јединство мисли и јединство акције код команданата; истрајност, живавост наше пешадије у ватри и њена офанзивна способност да противника уврати за јаку; изванредна наша артиљерија и њена изразна жеља да се сва стави у службу пешадији, и најзад, дивна и невероватна свест о дужности, која је наше војнике водила у смрт.

[Од учесника].

ШТА ПРИЧАЈУ РАЂЕНИЦИ О ЗАУЗЕЋУ ЈЕДРЕНА

Један од рањених српских официра причао је после пада Једрена дописнику једног листа:

— Једанаестог овог месеца у подне поново је отпочело бомбардовање, а нама је било наређено, да се спремамо за наступање; знали смо одмах, да ће то бити одсудни напад. Ми смо имали да јуришамо на најстрашније утврђење: на Папаз-Тепе. Страшно бомбардовање с наше стране, на које је исто тако страшно одговарано са стране турске, трајало је до пола 2 сата по поноћи, наш пук, као и сви други, био је спреман за полазак у очајну борбу.

У 3 сата по поноћи наређено нам је кретање кроз приближнице, која спајају наша поједина постројења. Наредба је гласила, да се предњи непријатељски положаји морају заузети ма по коју цену, ма колико жртва стало.

Наступали смо и дошли до на 500 метара пред непријатељске положаје, непрестано се утврђујући; два батаљона су ишла напред, један позади, док је четврти био остао у реду као резерва; за све време наступања тукла нас је страшна непријатељска ватра. Кад је било на 500 метара пред непријатељем, стали смо и на брзу руку се укопали.

Око пет сати изјутра паде магла те под њеним заклоном грунемо напред на предње непријатељске ровове. Ту сам и ја рањен.

Сутра дан је на Папаз-Тепеу био крвав окршај; било је наша три јуриша, од којих је први био најкрвавији; што је пало, то је пало у том

првом јуришу. Тај јуриш био је између 12. и 13. марта око 3 сата и 20 минута по поноћи. Онда су дошла још два јуриша. На Папаз-Тепеу борба је била страшна, јер су Турци само у предњим рововима имали 24 митраљеза. Али се она ипак око 6 сати изјутра свршила сјајним заузећем овог страховитог утврђења.

Овде је највише изгинуо 4. батаљон, који је више него преполовљен, па је за њим дошао 3 батаљон, под командом капетана Трифуна Павловића. Кад је овај батаљон изменио 4. батаљон и пошао напред, Турци су после кратког времена били наједаред престали да одговарају на нашу ватру и истакоше белу заставу у знак предаје.

Али наша артиљерија имајући довољно искуства са оваким „турским предајама“, не поверова им, него један топ потезе и погоди посред оне беле заставе. Тај погодак морао је страшно запрепастити Турке, јер од једаред излете из последњег рова велики број турских официра, који у знак истинске предаје подигоше руке у вис.

Тада им приђе командант са својим људима и прими њихову предају. Ту се предало 57 официра и око 200 подофицира и војника. Командант се изљубио са официрима и пољубио се са по једним наредником, капларом и редовом, па је онда све те заробљенике једна чета спровела у логор 9. пука. Том приликом се један од заробљених, млад артиљеријски официр, као махнит лупао у главу, како је изгледало, зато, што је заробљен од војске, која није имала ни шињела! А та војска без шињела била је пред полазак добила по два тајина и већина војника по један од тих тајина оставили у лого-

ру. Упитани, што то чине, одговорили су: „Море, кад заробимо и доведемо овамо ону турску жгадију, нека има чиме да се нахрани, јер су несрећници много изгладнели“. А ти несрећници и та жгадија у самој битци су при повлачењу одсецали носеве и уши нашим рањеницима, који су први ускакали у шанчеве!

Ту је наша артиљерија правила праве бравуре. Тако на пример метак из једне наше хаубице ударио је у уста једног турског топа и пробио чауру, што је у брзини остала у топу; други један метак потпуно је уништио један митраљез.

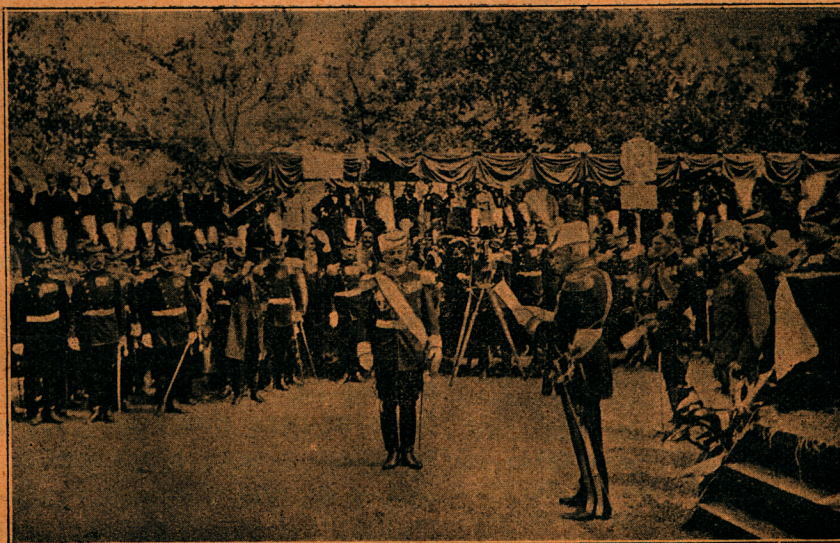
Вредно је још споменути и то, да су први турски стрељачки редови били страшни, јер су гађали у право у око. Али се наши ипак на то нису обазирали, јер су и наши гађали одлучно, а били су далеко већи јунаци. С нашим пуком борили су се, такођер изванредно храбро, по један батаљон из 7. и 8. пука и два батаљона из 4. прекобројног пука.

Други један официр прича нам о погибији команданта батаљона у 9. пуку, капетана Љубе Ристића:

— У 10 сати, кад је магла била почела већ да се разилази, дође наредба да се први ровови морају заузети без обзира на жртве.

Капетан Ристић био је иза једне мале могиле постројио свој батаљон и стао му читати и објашњавати наредбу. Наједаред сасвим изненада, долети један куршум са Арде и погоди јуначког капетана лево у слепо око; он паде мртав не пуштивши ни гласа. Њега је одмах заступио у команди инжињерски капетан Драгутин Павловић.

Један учесник из јуриша на утврђење Јуч-Тепелер саопштава нам ове појединости о тој славној борби:

Славље у Београду:
Краљ Петар држи говор при откривању споменика Војду Карађорђу
13. августа 1913.

— 11. марта дође наредба да 3. и 4. батаљон 13. пука Хајдук-Велковог буду спремни за напад између 12 и 1 по поноћи. Батаљони су били брзо готови.

У први сумрак 3. батаљон добије наредбу, да сиђе у предстраже, а наскоро за тим стигне саопштење да обе наше дивизије имају да изврше опћи напад, тако да ће артиљерија дејствовати до 2 сата и 30 минута па ће се у 3 сата пешадија кренути на јуриш. У означено време, после ужасне, паклене артиљеријске ватре 3. батаљон је постројио у борбени ред своје три чете, док је једна остала у реду као прихватница.

Пред полазак значари (трубачи и добошари — Ур. „Бр.“) означе борбу. Организовани смо били овако: на 20 корака напред бомбашко одељење под командом наредника Лазара Јовановића. Из њих свака чета истакла је по једну десетину у реду стрелачки строј. Ишло се брзо, у реду и у највећој тишини: командант батаљона Михајло Филиповић ишао је на 20 коракаја напред, а командири испред својих чета на по 10 коракаја. Четама су командовали капетани Милан Николић, Доброслав Мојсиловић, Душан Хаџи-Јовановић и Владимир Јојић.

У означено време на Јуч Тепелер су се кренули 3-ћи и 4-ти батаљон српског 13. пука, а с њима, према наређењу, и цели бугарски 55. пук.

Кад смо били на 20 коракаја испред турских шанчева, Турци из шанчева осућу страшну ватру, наши официри командују: „Трчећим коракком!“ и са громогласним „Ура!“ упадосмо у турске шанчеве. Тада наредник бомбаш баца неколико бомби. Турци се збунише, њихова труба поче да свира „Назад!“ и Турци одступише у касарну Шејтан Торла; али не сви јер их неколицина остаде, дочека нас на бајонет и бише помлаћени.

У то време наша патрола нас извести, да је бугарски 55. пук изостао иза нас на 500 метара и да се заклонио у једној удолици. Ми онда пошаљемо другу патролу, да јави браћи Бугарима, да смо ми већ изашли на положај те они могу сад без страха само да дођу. И они заиста сад кретоше напред и дођоше у нашу висину.

Али сад се Турци искупише из касарне и извршише контранапад и — бугарски 55. пук опет се повуче натраг. Само смо једну чету ми успели да задржимо. Међу тим наши батаљони остадоше, пошто су имали наређење, да по сваку цену и зајму и задрже положај.

Славље у Београду:
Свечан улазак престолонаследника Александра на челу са својим штабом

Командант нашег пука, сазнавши за одступање бугарског пука, пошаље нам одмах ону резервну чету из редута и 2. батаљон 13. пука те се поновно бацимо на Турке. Турци су се убрзо затим опет вратили са 8 митраљеза, али су и сада били сасвим сатрвени.

Овим се и завршило љубазно причање српских јуначких рањеника, јер је воз већ био ушао у београдску станицу.

УЗ НАШЕ СЛИКЕ.

Свечана посвета и откриће споменика великом војду Карађорђу 13. августа 1913.

Тај дан када је Београд пливао у великој радости дочекујући своју победоносну војску, тај дан је откривен и споменик великом војду Карађорђу на Калемегдану. Великом човеку, неустрашивом јунаку, који пре сто и више година: „*Диге народ, крсти земљу, а варварске ланце сруши; из мртвијех Срба дозва, дуну животи српској души.*“ Том великом човеку одужује се српски народ видним спомеником, дочим ће у души сваког Србина вечито бити урезано име великог војда Карађорђа. Унук и праунук великог војда учинише још и више за свој народ, а тиме доказаше, да им у жилама тече крв великог свога претка. Око споменика

великог војда, окупљаће се увек Србадија, да се крели и челичи у великим делима великог Карађорђа, јер Србин је увек за другог аргатовао, време је, да и за себе ради.

Свечан долазак седмог пука у Београд 15. августа 1913.

У балканском рату српска војска најсјајније се показала. Победа за победом беху извојеване и ослобођени стари српски крајеви. Од редова до највишег официра сви су са највећим прегором вршили своју узвишену дужност, која је уродила таким плодом, који је у историји ратовања незабележен. На Куманову, Битољу, Прилепу, а после на: Брегалници, Криволаку, Рајчанском Риду, Кочанима, Белоградчику и другим биткама против Турака и Бугара показао је српски војник да је непобедив. Али: „Без муке се сабља не сакова“, тако и ови љути бојевци много су српских јуначких жртава однели — који су својим гробовима обележили међе српских земаља. У тим љутим бојевима учествовао је и јуначки седми београдски пук, који је скоро највише жртава имао. Београд је за својом браћом, родитељима и рођацима много се у црно за-

вио јер је многи од њих оставио своје јуначке кости на бојним пољима. У слављу које је било у Београду 11. августа, требао је и седми пук да учествује, али је због колере морао заостати у карантену, те је тек 15. августа могао стићи. Али су Београђани тај дан свечано дочекали свој јуначки пук, који им је тако сјајно образ осветлао.

Краљ Петар пред војском и народом одликује престолонаследника златном медаљом за храброст.

Јуначки праунук великог војда Карађорђа, доказао је у овом великом балканском рату, да му у жилама тече јуначка српска крв великог свога претка. Овај младић показао се у овом рату као јунак и као човек, учествујући у свима биткама излагајући се свима опасностима, да у српску војску унесе дух и самопоуздање у победе. Прва армија српске војске, која је била под заповедништвом престолонаследника Александра ишла је из победе у победу. На Куманову, Скопљу, Прилепу и другим биткама на којима је освећено Косово, даље у биткама против вероломних и крволочних Бугара свуда је лично са својом храбром војском учествовао и престолонаследник Александар. Многи се чуђаху издржљивости и јунаштву његову а и оном прегору са којим је у битке улазио. Миран, присебан а одушевљен за свету ствар вољно је вршио своју дужност, која му је донела љубав и поштовање јуначке српске војске и свега српског народа. За ове своје јуначке подвиге у ратовима, одликован је златном медаљом за храброст, које је одликовање пропратило бурно и одушевљено одобравање војске и народа, јер је он то и заслужио. Велике наде полаже српски народ у свога бу-

дућег владара, који је од свога великог оца научио у првом реду, да свој српски народ љуби и да се за њега жртвује.

Престолонаследник Александар у разговору са војводом Радомиром Путником на Калимегдану.

Сваком Србину који је учествовао у дочеку победоносне српске војске у Београду, надимаху се груди особитим и узвишеним осећајима, гледајући пролаз непобедних српских хероја, који се враћаху са бојног поља, где су побрали неувеле венце српској војсци и српском имену. За све те успехе у првом реду припада највећа заслуга великом и мудрој војсковођи војводи Радомиру Путнику, који је својим генијалним ратним распоредом водио јуначку српску војску из победе у победу. Скроман човек, врли овај Србин, увек је говорио: „Добро ће бити децо! Добар је Бог, Србин је јунак!“ те је и своје велико дело нарочито заснивао на храбрости, издржљивости и јунаштву српског војника. У српском народу, од увек је било великих људи, а данас је војвода Путник као генијалан и највећи војсковођа признат и у читавом свету. Војвода Путник је дика и понос српске војске и српског народа! Лепу слику видимо, где јуначки престолонаследник са старим војводом у разговору посматрају одушевљење народа и војске и заједнички са тим масама радују се, да је велико дело имало и успеха. Дај Боже, да у тој слави још много и дуго уживају!

Краљ Петар држи говор при откривању споменика великом војду Карађорђу 13. авг. 1913.

На слици овој видимо свечан чин где краљ Петар преискупљеним великодостојницима и пред непрегледном масом народа држи говор пред спо-

меником великог војда Карађорђа. Набрајајући заслуге које је стекао велики Карађорђе за српски народ, на данашњи свечан дан открива се видан споменик неумрлом војду — кога предаје народу. Значајно је, да је данашњи краљ унук великог војда, који је пошао стопама великог свога претка. Освећено Косово и ослобођење старих српских земаља догађа се под мудрој владавином унука великог војда, који је целог века радио за добро и величину свога српског народа.

Свечан улазак престолонаследника Александра на челу са својим штабом.

Велики дани који се у Београду прославише 11., 12. и 13. августа приликом доласка српске победничке војске, остаће у вечитој успомени сваког учесника. Нарочито је свечан моменат био, кад је престолонаследник на челу свога штаба улазио у варош. Око њега беху све стасити и озбиљни јунаци, који се после довршене велике дужности враћају у Београд, засипани цвећем и дочекивани одушевљеним поздравима искупљеног народа.

Како Бугари нападају. Један српски официр, који је донет у Београд рањен, саопштио је сараднику београдске „Правде“ како Бугари мучки нападају на српске трупе.

— Они — вели тај официр — око 2 часа по поноћи, нападају њихове војнике, које напред са подофицирима цусте. Иза њих стоји војна музика, која засвира „Шуми Марица“. Тада се пијани Бугари крећу у напад, а иза њих стоје официри са пуним револверима, и чим се ко одвојника окрене да погледа њихове официре, бију у месо. Тако пијане Бугаре ми дочекујемо мушки, и бијемо их све дотле, докле не окрену леђа.

Ово је други разговор који је имао сарадник „Правде“ са учесницима у рату, и из њега се види потврда, да Бугари у истини морају пијанство да употребљују при нападима.

Орање Краљевића Марка

[Нештампана песма из списка „Марко Краљевић у балканском рату“]

Вино пије Краљевићу Марко
Са старицом Јевросимом мајком;
А кад су се напојили вина,
Мајка Марку стаде беседити:
„О, мој синко Краљевићу Марко!
Остави се, синко четовања,
Јер се старој досадило мајци,
Све перући крваве хаљине.
Истекло је време четовању,
Истекло је, док опет не дође;
Косово је поље освећено,
Половина царства добијено,
Дошло време сад мирноме раду;
Бура бесни, па се поутиша:
Сад се бура, синко, утишала,
Утишала док опет не духне.
Већ ти узми рало и волове,
Ал не ори краљевих друмова,
Него ори брда и долине,
Те сиј, синко шеницу бјелицу,
Те ти храни и мене и тебе“.
То је Марко послушао мајку;
Он узима рало и волове,
Пак он оре брда и долине,
Брда оре, а вила попева,
Звук се песме звуком рала меша.
Друмом иду Турци јабанлије,
Па говоре Краљевићу Марку:
„Море, Марко, чудна дође ора,
Да и Марко заорати мора“.
Зној утире Краљевићу Марко,
Зној утире рукавом кошуље,
Па говори јабанли Турцима:
„Море, Турци, није чудна ора,
Него дође време вредног рада.
Кад с' четује, онда се четује;
А када се Турци, ишчетује,
Онда Србин рала се прихваћа,
Српска поља свуд се данас ору,
Све од Пеште па до Црне Горе.
Ор'те и ви, Турци јабанлије!
Више нема хлеба без мотике,
А ко ради, не боји се глади.“

Друмом иду тројица Србаља
Један иде из Баната равна,
Други иде из Сријема равна,
Трећи иде из богате Бачке.
„Помози бог, незнана делијо!“
„Бог помог'о, браћо из далека!
„Које добро, браћо, из далека?“
„Добро јесте, незнана делијо!
„Ми тражимо Краљевића Марка.
„Кад на Турке Срби ударише,
„Пробуди се Краљевићу Марко,
„Па је Марко Србе предводио
„Од бојнога оног Куманова
„Па до Драча на морју Адрију.
„Сад је борба с Турчином свршена,
„Косово је тужно освећено,
„А земља се српска заорава.
„И нас срце овамо повуче,
„Да видимо свету српску земљу,
„Свету земљу и нашу колевку,
„Да видимо и да је оремо.
„Овде ми смо некада поникли,
„Колевци се желимо вратити,
„Српску земљу вредно узорават,
Проговара Краљевићу Марко:
„Ја сам главом од Прилепа Марко.“
Руке шире у лице се љубе,
Плачу браћа од силне радости.
Проговара Краљевићу Марко;
„Добро дошли моја браћо драга!
И видели свету српску земљу.
И овамо често долазили,
Да се браћа с браћом упознају;
И тим ће се Српство оснажити.
Но чујте ме, моја браћо драга:
Не пуштајте земљицу из шака!
Сваки земљу нека чврсто држи,
Српству темељ то је понајчвршћи.
Само онај нек се сели амо,
Кој'је радин, а земљице нема.
Марко томе плодну њиву д'ће,
Да је оре, и да Српство снажи.
Добро дошли, моја браћо драга!
Марков савет, браћо послушајте!“
Па их води лепоме Прилепу;
Ту је било части и поштења
И лијепа српска дочекања.

ГОТОВЕ СУ И МОГУ СЕ
ДОБИТИ КОД ИЗДАВАЧА

КОРИЦЕ

за Илустровану „Ратну Кронику“

цена К 2.—

са поштарином К 2'20.